

Милан Дачовић

ПРОСТОР ЗА ГРБАВЦА

I

И неће одлазити тамо. Иако су птице, углавном, оне ситне и запаљене, доносиле отуд дечје попевке, љубичаста јутра и проваљену крваву течност. Отуда долазе и ледене кише иза којих, у рукавицама, долазе и оне топле и бучне свлачећи дроњке, кожу и грбу. Кише, које често пресеку преко паса, због којих чврсто закључава задимљена врата своје страћаре. То исто је учинио и оног дана кад су мајку однели.

Али за све је била крива старица Куга која је, испод врата, споља, шапутала молитву, а кад јој ни то није вредело, дуго је гребала и претила црним прстима да извали шарке. Тако су гребали само пси ноћу звецкајући покиданим ланцима када би оставио неку мирисну кост, или када би унео у кућу комадић погаче натопљен вином. И морао је да отвори тада — кад би чуо гребанье: ледило му жиле и хватало га за ноге, измицало му земљу која је претила да се суноврати. Само, што старица Куга тада, на шкрип дрвенарије, није захуктала односећи цијук ланца у ноћ. Она му је, забрађена у црној марами, са свећом у руци строго наредила крезубим устима:

— Иш! Склони се! Иш! Баволе! Баволе, грбави!

Кад је одступио укочен, у угао, цептећи од страха, она је споро дизала ногу како би прекорачила оглодани праг, а кад се увукла унутра — стала је као укопана. Тад је споро направила крст изнад свеће десном руком да би неколико тренутака опет стајала непомично што је Грбавцу уносило грозницу у кости јер у кући његовој старица Куга никад тако чудно није стајала.

— Иш! Баволе! — притисла је наједном цело лице, као од камена, на његове груди, онда сачекала док је изашао на врата, али се није више обазирала на њега, док је он из прикрајка посматрао како старица тихо над-

носи руке над мајчиним креветом док пламичак испушта танушне плаве конце.

И кад је излазила, старица Куга је споро дизала ногу да прекорачи праг, као што је то чинила мајка, док је он прикован уз дебло ораха осећао болно како се један чвор заривао у његову грбу. Чвор се у кратким црвеним муњама разливао по свим удовима, а старица је са друге стране притискала лице на његове груди:

— Ђаволе! А сузе! Ни једне сузе!

И односила је за собом полако дугу седу косу, мараму у руци као црну змију, штап у другој руци кога је подигла из траве и њиме набадала земљу, да би се опет окренула споро, подигла га према њему и зашиштала:

— А сузе! А сузе! А сузе, ђаволе!

Чвор ораха везивао је његову грбу. Чвор тражи чвор, јер немушти бол продире кроз орах, ољуштио је кору, и чавка више главе уплашено крешти: Кре! Кре! Кре! И скакуће. И скакуће. И скакуће, ђаволица. А треба је отерати — све гране ће уплести, све чворове завезати за његов. Кре. Кре. Мајка се спрема, са прага, да јој углевљем очи натруни. Нема углевља, крештање и даље капље на грбу. Кре. Увек су се те сподобе вешале по стаблу ораха, по гранама, падале и вешале се.

Види — старица Куга иде кроз врес, ка сасушеном бресту. Брест, поред путељка, прашњавог, и уског, што је водио кроз село. Искренут из врзине тај брест је често дочекивао мајку из поља одакле је доносила прегршт траве, штирка, и зеља, и аптовине. Слуштала би дењак поред њега, укочено стајала неколико тренутака док болно, кривећи усне не би усправила леђа. Тада би скинула мараму, расплела косу, и онако погурена у белој коси тражила очима њега.

Старица Куга још једном из далека притисну своје лице на груди његове, док је био немоћан да запрети свраки више себе која је завезивала гране: Кре! Кре! Кре!

Очекивао је испод бреста да му довикне — ђаволе! — али старица Куга само пружи руку ка дупљи бреста и дуго по њој нешто пребираше. Из те дупље вадила је и доводила ка њему као вешти мађионичар — многе, који су се гологлави, расплетене косе, са капама у руци нечујно, не гледајући га, увлачили у кућерак, и отуда излазили крстећи се.

Бели платнени покров одлазио је са њима — око њега су се гучили, шапутали, тешко газили, до паса падали у густу аптовину што је сва била у цветању — и сви стремили оној на зубљеној дупљи што је провиривала из далека — чувајући јеине и ноћобдије које ноћу завијају и хукћу тмином. Сада, празна и далека, чекала је, као што је сваког јутра чекала и тице, и заједно с њима предавала се цвркату.

Ту, иза ње, у бездану из кога бљују ноћобдије — нестали су. Њихове капе и мараме падале су око бреста као труле крушке. Свраке су скакутале, са пламеном на

крилу и крештале. Кре, крештале су. Нигде белог покрова на видику. И ту се он затвори. Заувек. Дани су се котрљали и као запаљена јагњад би докасали само до тог бреста, упадали у шупљину дупље, некад се и земља тресла од њиховог доласка. Лево се надвијало небо са тешком шумом храстова, десно — више шљивика чавке и свраке мрсиле су гране, притискале разваљене плотове, врлике погурене. Бунар, накривљен, се спремао сурвању. Крезуби петлови долазили су до њега, пели се бојажљиво на олишавелу ограду, загледали укусо бунар, но нису смели да се спусте у њега. Ришкале су грбаве свиње околу слутећи влагу, но кад су долазиле њушкама до ивице понора — брзо су се, грокћући, враћале шеварима. Мајке одавно није било да изађе на врата. Морави је иза столетног храшћа лупала змијским репом — слутио је њену опасну лењу светлост која може одједном да побесни и донесе поплаву.

2

Но и петлови, и кокошке, и гроктаве свиње, и нечујни, подвијена репа пси — све мање су га, испред ораха наслоњеног примећивали. Свраке су скакутале са грана, са позрнутих кврљига, опет се верале на њихове грбине, и грбине других ствари — његову су заборавили. Овде, у овај предео, обавијен густим нагнутим грањем — простор у који данима после одласка мајке није крочила људска нога, чак ни старице Куге — није желео више нико да завири. Тамо су остале плаве просуте шљиве од којих је тежао стомак, румене јабуке које је трпао у недра, жуте диње које су му, за најобичнију услугу, даривали, а бесна дечурлија мазала му лице, руке, прсте на нози. Тамо су остала и слатка умилна лица што певуше док је одмарао грбу, покрај врзине, усијану, у пробадању.

— Радениче наш! Узми и једи.

Он се детиње осмехивао зараслом брадом, дугим рукама и широком шакама привлачио мирисно парче погаче. Тамо је сноп пшенице пуштао зрневље и грба је од њега највише патила. Пад је морао бити умерен, лаган — сноп је требало пажљиво спуштати.

— Не тако, Грбави! Не тако, Грбави! Бар ти можеш да се савијеш!

Путељци увијени у младу врзину притискали су грбу, товарили јој густе стогове прашине, млад заплавео купус тражио је воду са Мораве, дуге руке су хитале ка њој, ноге су осећале угодно запљускивање хладних медених капљица.

— Грбави! Треба штедети... ех! Суша ће све запалити... ех!

Но тамо, у сенкама вечери, врзине чувају и злогуке старице. Још једном је кроз мумлање хтео то да каже мајци. Но она је само одмахивала руком када је он, кривећи лице — мумлао и показивао више ораха на путель-

ке. Само тада, мајка је чудно набрала лице и љутито ушла у кућерак. Но, већ се био навикао и на њих. И мирно је ходао путевцима док су га оне пипале по грби, шапутале, ситно узвикивале, а каткада цијукале.

— О, боже! Дохватисмо грбу, узесмо срећу! Дохватисмо грбу, узесмо срећу! О, боже!

Тамо су остали и врели казани за печење ракије и мајчино лице које се грчило док су га хватали за грбу, скрајњивали поред вреле џибре, а небо се спуштало плавним образима, притискало му лице широко развучено у осмех испод кога се знојава брада стидела као у детета.

— Док је пробао првенац! Док је пробао првенац! То га је свалило — стално се надносило небо.

Али тамо су и љути снегови који уквивају храстове пиштећи око њих белим застрашујућим ђаволима.

— Ђаво! Ђаво! — Кривила је мајка лице. — У шуми бити толико касно опасно је! Нисам ли ти рекла да се толико дуго не задржаваш у шуми!

Ђаво! Ђаво! Много је промрзлих птица испадало из дупљи. Веверица понека, млитаво је пружала главу која се њихала. Штитећи је од ветра пажљиво је увлачио њену главицу у дупљу.

Но све њиве и шуме, но све врзине и путевци приковано ћуте белим ђаволом оковани, јер он јурца испред ветрова. Махнито јурца и кружи око храстова. Подскакује по залеђеним рекама. Скида сврачија гнезда. Извлачи дугим рукама телашца птица. По целу ноћ, под прозором хукће. Завија око брвнаре. Хукће. Хукће. Љуља кућицу. Љуља кућицу и љути мајку.

— Ђаволе! Ђаволе!

Оранице ћуте тамо, отишле су с његових леђа: спавају, мајка брине о њима, оне спавају мртвим сном, снег их је одвукао заувек са собом. Снег, којим ђаво царује, снег који одвлачи корове и доноси мирис овчег млека, снег који одвлачи и гробља са даћама, са мирисом ракије и опорим укусом вина, са тужбалицама отегнутим што га подсећају на попевку деце, јер деца само, тако обесно у хору, док се враћају из школе — шире песму. Снег што отвара његовом лопатом жуту масну земљу са глистама да би је касније враћао журно, уз лупу потмулу, и дуги отегнути јек испод кога се поткрада молећива реч:

— Брже, Грбо! Тако ти бога, брже, Грбо! Нек се што пре заврши! Брже! Брже!

Снег је односио и љубоморно чувао звечкање коњских грива — бесно, у халакању, док су саонице пловиле више врзина и храстова, више растегнутих громких хармоника што су га звале дечјим попевкама, звале, док је мајка шапутала, док је мајка стално шапутала.

— Свадба! То је свадба! Ееех . . .

Он није био од оних грабаваца — ситних и жгољавих. Он је био онизак, широк, са дугим рукама, широко плонатим лицем, али из кога је стално провиривао детињи бојажљиви осмех.

— Смејеш се често, лудо. Зашто! — Покаткад је мајка одмахивала руком. — Не би се ти смејао стално да те ја нисам тако добро отхранила! Мораш да ми будеш захвалан за то. Кад будем умирала, хоћу да ми будеш захвалан за то — чудно се љутила мајка на њега. — Хранила сам те највише дивљачем иако сам остала без твог оца. Бар то мораш да утужиш у главу!

Снег — тамо иза храстова. Снег — тамо иза сплетених крошњи које су се наслањале на небо. Снег — ухватио ђавола за ноге и не пушта га. Оде снег.

— Баво! Баво! — Шапутала је мајка и смејала се како су му ноге биле спутане.

Сад се тихо спуштају свраке на његов бунар. Светлост, млечна и ужарена заковала је крашће. И орах више њега. Небо, које се тако близу спустило. Кућицу испред њега што зјапи отворених надимљених врата. Брест, поред путељка, из чије дупље већ данима нико не излази.

3

Но није могао да одреди која то птица кљуца дебло ораха што је налегло на његову грбу — шарени детлић, кос или сврака: звонило је у кичми, ширило се у таласима — груди су се шириле, крила су расла на рамену. Није смео да их помери, јер све је ту, пред њим, било спремно за полазак. Врата су била отворена и зјапила су црним обешеним веригама више огњишта.

— Не, лудо! Не, лудо, — то је за воду. Воду треба прокувати!

Хладно углевље је чувало ватру, ватру радосницу — светле се мајчине руке док је извлачи из дима.

— Не, лудо! То је ватра. Она тражи дрво као ти храну. Не пипај више тим ручердама!

И пред мајчиним срдитим лицем он је био збуњен, збуњен са уздигнутих гаравим и мусавим рукама од пепела.

Врата су била отворена — сукали су димови кроз њих, врата прикована димом: при крајевима, само што није провалио. Врата — крештава и храпава. Врата срдита и злобна: дим купе у себе и терају сузе на очи, у вечерима.

— Не дирај врата! Доста ми је тог шкрипања! Пси их појели!

Цвеће, некад у јутрима, мајка је венцима вешала о крајке врата. Цвеће и шарене траке. Тад су врата имала лице и очи — као у мајке. Мајка је тада пружала испред ораха зелене гранчице и тихо се осмехивала.

— Држи то што дуже! Не испуштај то — Ђурђевданак — хајдучки састанак!

Врата су чувала и послушавала: Кревет. Мајчин кревет прекривен шареником од црних и црвених пруга. Мајчин кревет. Већ дуго кревет више кога шапуће тиха молитва.

Врата су чувала и ослушкивала: Брашно. Мајка зове брашно, оно је нестало у котлу обешено на веригама, у котлу који је претио клокотањем.

— Нема брашна, лудо! Спреми се, кућа тражи брашно!

— Прекрсти се. Могао би да се прекрстиш пред спавање!

Врата су чувала и ослушкивала: Опанци. Мајка зове опанке и кашље. Промукло, у размацима кашље, пружа нервозно руке ка опанцима.

— Да ли су ту? Погледај да ли су ту. Они нису лађа да отплове.

И мајчини опанци — претили су да отплове. Спремили су се — врата су широм била отворена.

— Погледај да ли су ту?

Врата су га пустила ка мајчиним опанцима. Износио их је испред куће док су се опуте свијале око руке као змије.

— Да ли су ту?

И они су били ту, испред њега, испред ораха, док је птица кљуцала дебло ораха — да ли је детлић, кос или сврака?

Звонило је у кичми и крила су све више расла на раменима невидљива. Опанци — две мале лађе једна поред друге — звале су га да уђе у њих.

— Оне нису лађе да отплове!

Широке и празне — биле су окренуте ка путељку, прашњавом, више кога их је чекала широм отворена брестова дупља. Одавно из ње не излази нико. Но, да би дошле до ње, оне морају да прођу поред бунара. Бунара нахереног баш на ону страну куда су се оне и спремале да пођу.

— Бунар вода, лудо! Не прилази близу! Бунар вода прогута!

И гле, бунар вода поручује њему тамном дубином:

— Не полази, лудо!

Иза њега — вратница накренута на другу страну, супротно од оне којој стреми бунар трулих дирека, црног и зеленог лишаја. Дуго на њој — не помаља нико лице. Ни торбу у рукама.

— Донела сам ти, лудо! Пуна торба, лудо!

И траве, и аптовина, и беле крунице корова слушале су мајчино умиљато лице: Отварале су пут, узан, утабан траку меку по којој су лагано ходале мајчине ноге.

— Лудо, трава нам је обрасла пут. Не треба дозволити трави да оволико расте бујно! — И гледала је око себе, зачуђено, са ћутањем.

Но небо је притискало близином своје светлости: све је трептало више храшћа, и она је стезала круг иза кога се слутила дубока тамнина. Дупља брестова је пришла ближе — и већ се назирала њена шупљина отворена као чељуст у којој је све нестајало. И опанци су чудно ширили и сужавали своје отворе. Врата гарава и наго-

рела — пуштала су са ивица заковане димове — плавкасте и светле — кућерак се сужавао и ширио. Кућерак се спремао да крене. Но чађаве вериге опасивале су брвна, стезале их, док је **врела** вода гасила задње углевље. Шкрипала су врата са цијуком. Дим, плавкаст и светлуцав прелазно је са врата на мајчине опанке. Из њихових отвора прамичци су се дизали ка небу, уски као конач.

— Не полази, лудо.

Около птице — заглашно су одјекивале. Њима су се придруживали зрикавци. Зри, зри, зри. Светле и брзе попут муња претварају се у млечно падање.

Прво су попуцали ланци верига. Зашкрипала су врата и све димове из себе истерала. Звоне вериге. Звоне покидани синдири одбеглих псина. Тад су се широко отвориле вратнице. Путељак се откривао испод кривудавих врзина. И прво је петао, искренуте главе опрезно изашао ка путу. За њим две кокошке. Сврака, са диреком испратила је и грбаву свињу — каљаву и улепљену. И све је покуљало тамо.

4

И док је ишао путељком, као у сну, отежао и задихан, около себе је осећао притисак густих врзина помешаних са светлошћу, плавих попадалих шљива које су чекале бераче. Крстина жутог класја које суболе иглицама грло. Мирис цибре што одузима свест. И кретао се кроз тај густ свет који се спустио тежином око врзина и хватао га за грло. Далеке попевке отегнуте и дрхтаве све више је слутно као свет кога је заборавио, али који га је прихватио у усијано наручје — дете заблудело. Само је грба притискала плућа свом тежином. Камен је морао што хитније збацити. Но, постоји увек простор у кога га треба скинути, оставити. Да се ту затрави. Изгуби у земљи, као што су у дупљи нестали многи. Небо је пало сасвим на леђа — носио га је све жешће ка простору у коме су се заглашно будиле попевке сличне зрикавцима. Зри, зри, зри! Тужбалице отегнуте што су носиле крупне сузе извешене на лицима: капљу, крупне, тешке, са нискога неба, са нискога крова, кога грбом удариш сваког тренутка у ходу. Грло се све више гушило и у једном тренутку подигао је лопатасте руке као за молитву: светлост или вода, у бујицама, невидљивим, падала је на груди.

Изваљен и мокар лежао је поред Мораве тешко дахући. Песак и ситно камење пекло је грбу, хаљине су биле тешке и лепљиве — није се померао јер је Морава претила да се још једном разбесни и нико га више не би чакљом хватао за грбу. Ни мајка, ни воденичар.

— Ух! Ух! Грбави!

— Ах! Ах! Сине! Сине! Сине!

И сад су га оставили самог, као и онда, на спруду, да се немоћно рве за простор из кога је долазио страх, из кога је долазило све: мајка, овим путељком, са белим

покровом, на неколико места била је застала. Чекала је ту и гушила се, слутио је, јер су око ње скинутих капа беспомоћно ћутали и стајали као укупани. Из прикрајка, поиздаље, кроз грање, шуњао се, невидљив, док су га грабљиво глогове бодље хватале за рукаве и грбу. Мајци су помагали. Надносили су се над белим покровом и ширили попевке.

— Ах! Ах! Сине! Сине! Сине!

И гледао је иза споменика скривен: копали су журно. Копали су са грчом и бесом на лицу. Копали су — испод њега земља је потмуло одзвањала. Земља је — пожуривала:

— Брже, Грбо! Тако ти бога, брже, Грбо! Нека се што пре ово заврши! Брже!

И остала је само хумка. Свежа изрована хумка са глистама. Широком лопатастим рукама пажљиво је уграђивао одроњено бусење кад су сви отишли. При полазу понео је парче погаче натопљено вином. Док се враћао путељком, осећао је сласт у грлу и топлину у грудима. Топлина је расла и ширила се леђима како је био све ближе кућерку.

Данима је испред кућерка касније био прикован. Парче погаче поред ораха искључале су непослушне свраке и ситне птице које га се нису плашиле. Слетале су покаткад и на његову грбу, јер био је непомичан као и орах. То је било место птица и одмора. Место чекања. из дупље, тако дуго нико није излазио. А тамо су нестали сви. И његова мајка.

5

Није гледао околу док се давио у слаповима, задихан и изнемогао. Ишао је као у сну, дижући дуге руке више себе, и машући тешким крилима. Тамо је требало стићи што пре! Да би се спасло од помамне навале из груди, из светлости, и свега онога што чува у себи, а највише грање. Што пре, а онда се вратити и не долазити овамо у простор који није његов, ни његове мајке. За леђима кућерак је био отворен. Чекао је. Што пре! Што пре, ђаволе треба рашчистити са тобом! Из дугих белих простора слутио је како он долази поцупкујући, шуњајући се око врзина, провирујући кроз грање, прескачући врзину: остављао је птице непомичне по травама, веверице повијена врата.

— Ђаволе! Ђаволе!

Хукће. Хукће. Обиграва око кућице и хукће. Љуља кућицу. Љуља кућицу и љути мајку.

Сад је напустио кућицу, сад хукће за њим. Хукће за њим, прескаче врзине и љути мајку.

И ветар је врели наједном налетео на њега. Ветар што скреће крошње и оставља их дуго повијене на једну страну. Хуууу! — Заковао је крошње на једну страну и не да им да се усправе.

По
в
е
љ
а

И нису се крошње усправиле све док није пао лицем на затрављену хумку.

Док је журно копао, стално га је притискао молевиви глас:

— Брже, Грбо! Брже! Брже! Брже!

Хуууу — из недара. Заковани су храстови и опет су се повили.

Хуууу — из недара заковано. Чували су жуту земљу. Жуту изровану земљу. Отворена и рањена она пламти на сунцу. Сунце је стало више храшћа, откинуло се од неба. Пришло близу, врло близу.

По
в е
љ а

6

Стезао је у наручју врећицу. Све брже, све брже је хитао. Запаљене врзине пале табане и праšину испод стопала. Врело је сунце стално каскало откинуто од неба, више главе, као побеснело кљусе. И оно је, утркујући се с њим јурило кућерку. У ходу и галопу њиховом це-пале су се врзине, отварало се храшће, бежала су стада, а са њима и облаци праšине. Бежала је и вика чобана, и блејање јагњади. Стезао је врећицу. Звонило је у наручју. Црне сенке око̀ло врзале су се и журно се смуцале. За њима је остајао шапат, клетва и плач.

— Ауууух! Ауууух — ваљало се за њима хуктање њихово.

Ту, код бреста престао је да их чује. Грба се и сунце зауставили. Пустили су га. Простор је овде био чист. Ваздух је широко улазио у његова искривљена уста која су га халапљиво гутала. Осмехнуо се кућерку, ораћу, бунару и свракама, које су косо падале испред њега. Полако је улазио у коровље, што се дизало испред, хватало широко, пружало се свуда, све до прага уцерице, провлачећи се испод њеног темеља. Зујале су пчеле, крупне муве, зујало је зеленило око̀ло, он је стезао врећицу што му је палила груди.

Кренуо је ка ораћу.

Кренуо је ка бунару.

Кренуо је ка вратима.

Кренуо је ка дрвљанику.

Обишао је кућицу, поваљено прашће.

Стезао је врећицу и газно коровље.

Обишао је неколико кругова лаганим корацима.

Окружио је неколико пута бунар, једном је чак загледао у његову посрнулу дубину. Ишао је око затрављених врљика, будио пчеле, лење мачке, залутале псине. Кре, кре, крештале су свраке.

Тада се опет неочекивано појавила старица Куга. Немо и тихо се ушуњала на стазу која води кућерку. Набадала је штапом земљу, расплела је белу косу док је црну мараму држала у руци. Са стазе уске која води ка бресту дизала је штап, пружала га ка ораћу, ка белом ољуштеном ораћу. Бели се орах као мајчин покров, усправан и строг.

— Тамо! Тамо! — показивала је старица Куга шта пом.

Лице јој није било тако строго, као некад, и шапат је једва клизнуо низ лице:

— Тамо. Тамо. Крени тамо.

Врата надимљена гледала су орах.

Прозор слеп, са крпом у оку, гледао је у орах. И сунце, оно што је бесно скакало више њега, опет се откинуло од неба, спустило ниско и гледало у орах.

Старица Куга, за њим, тихо се крстила, шапутала, наслонила се на штап као да ће ноге изгубити. Као да није смела да приђе близу Грбавца.

Он је стегао врећицу на грудима, стегао и наједном почео да дрхти. Дрхтало је и сунце више њега. Орах је пришао ближе. Старица Куга је шапутала.

— Спусти то. Спусти то.

Врата су шкрипала и пружала све већи отвор. Црне вериге чекале су котао. Углевље испод њега пуштало је плаве колутове, клокотала је вода у котлу.

— Спусти, сине! Спусти сине то -- чуо је шапат старице Куге иза себе. Мајчини опанци испред ораха испуштани су једва видљиве плаве конце. Померале су се испред Грбавца. Померала се и земља испод њих. Померала се и трава. Врата су звала шкрипом.

— Отвори то, сине! Отвори то и спусти доле — шапат старице Куге као да је командовао његовим ходом. Рукама. Телом. Мајчиним опанцима. Травама. Орахом. Ogлоданим прагом. Вратима. Слепим прозорима.

Онда је све стало. Заћутала су врата и шапат иза његове грбе.

Широким лопатастим рукама грозничаво је из врећице извлачио једну по једну кост и пажљиво стављао испред ораха. Ситне, оземљене, поломљене кости. Мала њихова прегршт стајала је испред ораха, а Грбавац испразнивши врећицу, стајао је као птичурина раширених руку, притиснут грбом. Старица Куга се њихала иза њега као да ће погубити ноге, штап, мараму у руци. Сврака је крштала више њих, а Грбавац је и даље стајао непомично.

У том лету као спушеног на земљу, затекли су га и они који су се извлачили из врзина и храшћа. Прво бојажљиво, гураво, нечујно, да би се исправили иза старице Куге са новом светлосћу која је горела на лицу. Али старица Куга одједном је повратила свој глас, ону своју строгу руку:

— Ђаволе! Одмакни се сад! Спусти руке и одмакни се!

Грбавац је послушно спустио руке, онда грбу наслонио на дебло ораха тражећи онај чвор за кога је желео да се веже.

— Не смеш то више радити! — бесно је шапутала старица Куга. — Чујеш, не смеш! Запамти то, не смеш! И дизала је штап на оне око себе:

— Одлазите! Шта чекате ту као укупани! Одлазите!

И отишли су сви из дворишта. Завукли су се, и упле-ли, и замрсили у густе врзине и храшће. Само брест са шупљином подсећа на њихов одлазак. Грба се у црним муњама везивала за чвор ораха. За њу се болно везивао и строги глас старице Куге која је стално понављала и показивала штапом на прегршт костију:

По
ве
ља

— То више није твоја мајка! Чујеш ли! Не смеш то више да чиниш! Ако то урадиш још једном, руке ћу ти пребити. Остаћеш без руку, чујеш ли! И не дирај то док ти ја не кажем, чујеш ли! Однећеш то кад ти ја будем казала, чујеш ли. Ја ћу ти рећи кад ћеш то смети да однесеш и на које место!

Грбавац је стајао наслоњен, топио се у црним муњама што су продирале кроз стабло и гране ораха, кроз небо више њега, и слушао како је све оглувело пред овим старичиним гласом.

Камено су ћутала врата и више се нису отварала. Само уски пролаз за мачку или мршаву псину.

Камено су ћутале траве, храшће, сунце, инсекти. Поваљане врљике и коровљак који је све освојио.

Камено је и кућица ћутала и слушала старицу Кугу:

— Не улази још у кућу! Не уноси то тамо. Ако унесеш, руке ћу ти пребити, чујеш ли!

Сврака се спуштала по сувим гранама ораха. Слутио је њен мали пламен крила. Кре, кре, кре, летео је и спуштао се тај пламичак низ грање. Хтео је да му се одазове, хтео је да заусте кроз мумлање. Али све је потопила и ућутала старица Куга својим штапом кога је вилала више главе, више просуте косе, у белини.